

Makale Türü	Mart 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 15.03.2023 Kabul Tarihi: 28.03.2023	3	1

YAŞLILIK DÖNEMİ KORKUSU ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Hüseyin Zahid KARA* İsmail AKYÜZ** İhsan KUTLU*** Yaşar ŞAHİN****

Öz

Yaşlılık dönemi bireyin yaşamı süresince deneyimlediği dönemlerin sonuncusudur. Birey yaşlılık dönemine geldiğinde fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik başta olmak üzere pek çok açıdan değişimle yüzleşmekte ve bu değişimler genellikle olumsuz nitelikte olmaktadır. Yaşlılık döneminin ve beraberinde gelen değişimlerin genel itibarıyla biliniyor oluşu, bireyde yaşlılık dönemine dair korku gelişmesine sebep olmaktadır. Bu çalışmada yaşlılık dönemine dair duyulan korkunun ölçülmesine dair bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında internet üzerinden 18-65 yaş aralığında bulunan 366 kişiye ulaşılmıştır. Ölçek geliştirmeye dair yapı geçerliliğini test etmek üzere açılımlı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizin ilk aşamasında KMO değerinin ,911 olduğu ve Barlett Küresellik Testinin anlamlı olduğu görülmüştür. Uzman görüşleri, pilot uygulama, madde analizleri ve açılımlı faktör analizi neticesinde 11 ifadeden oluşan tek faktörlü bir yapıya ulaşılmıştır. Tek faktörlü ölçeğin açıkladığı varyans oranı %42,017 olmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi neticesinde ulaşılan değerler; ki-kare/sd değeri açısından mükemmel uyum (2,172); RMSEA değeri açısından iyi uyum (0,057); GFI değeri açısından mükemmel uyum (0,955); AGFI değeri açısından iyi uyum (0,932), RMR değeri açısından mükemmel uyum (0,050); CFI değeri açısından mükemmel uyum (0,956) ve SRMR değeri açısından mükemmel uyum (0,0397) şeklinde olmuştur. Ulaşılan sonuçlar tek faktörlü ölçek yapısını doğrulamıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizi neticesinde Cronbach Alpha değerinin ,858 olduğu belirlenmiştir. Sonuç itibarıyla, yaşlılık dönemi korkusunu ölçmek üzere geçerli ve güvenilir bir ölçek aracının geliştirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, yaşlılık dönemi, korku, ölçek geliştirme

FEAR OF OLD AGE SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

Abstract

Old age is the last of the periods that an individual experiences during his/her life. When an individual reaches old age, he/she faces many changes in many aspects such as physical, psychological, social and economic changes and these changes are generally negative. The fact that old age and the changes that come with it are generally known, causes the individual to develop fear of old age. This study aims to develop a scale to measure the fear of old age. Within the scope of the study, 366 people between the ages of 18-65 were reached via the internet. Exploratory and confirmatory factor analyses were conducted to test the construct validity of the scale development. In the first stage of the analysis, it was observed that the KMO value was .911 and the Barlett Sphericity Test was significant. As a result of expert opinions, pilot application, item analysis and exploratory factor analysis, a single-factor structure consisting of 11 statements was reached. The variance explained by the single-factor scale was 42.017%. The values obtained as a result of confirmatory factor analysis were as follows; excellent fit in terms of chi-square/sd value (2,172); good fit in terms of RMSEA value (0,057); excellent fit in terms of GFI value (0,955); good fit in terms of AGFI value (0,932), excellent fit in terms of RMR value (0,050); excellent fit in terms of CFI value (0,956) and excellent fit in terms of SRMR value (0,0397). The results confirmed the one-factor scale structure. As a result of the reliability analysis of the scale, it was determined that the Cronbach Alpha value was .858. As a result, it was seen that a valid and reliable measurement tool was developed to measure the fear of old age.

Keywords: Elderly, old age, fear, scale development

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, zkara@sakarya.edu.tr, 0000-0003-4503-2703

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, iakyuz@sakarya.edu.tr, 0000-0002-6075-5080

*** Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ikutlu@sakarya.edu.tr, 0000-0002-5668-3491

**** Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, yasarsahin@adabilim.com, 0009-0003-1572-8336

1. Giriş

Varoluş ve yok oluş süreçleri insanların tarih boyunca ilgi duyduğu hususlar olmuştur. Bu ilginin bir yansıması olarak insanın yaşlanması üzerine pek çok araştırma yürütülmüştür (Kalkan, 2008). Yürütülen araştırmalar insan yaşamının sonuna dair kavrayış geliştiren belirli bir birikimi beraberinde getirmiştir. Söz konusu birikim, insan yaşamının sonunu açıklarken yaş, yaşlanma ve yaşlılık kavramlarına dair yapılacak ayırımın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda tanımlamak gerekirse; yaş kavramının, bir canlının veya olayın ortaya çıkışından bugüne kadar geçen süreyi ifade ettiği, yaşlanma kavramının anne karnından başlayan ve ölüm ile son bulan süreci ifade ettiği ve yaşlılık kavramının ise canlının deneyimlediği gelişim dönemlerinin sonuncusu olduğu söylenebilecektir (Sevil, 2005; Görgün-Baran, 2016; Canatan, 2016; akt. Aygüler, 2022). Görüldüğü üzere yaş bir süre, yaşlanma bir süreç ve yaşlılık ise bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada ele alınan yaşlılık dönemi bu kavramsal ayırım merkeze alınarak inceleme konusu yapılmıştır.

İnsan, yaşlanma suretiyle hayatını devam ettirirken bir yandan da çeşitli gelişim basamaklarını tamamlamaktadır. Bu basamakların tamamlanması ise insanı belirli gelişim dönemlerine ulaştırmaktadır. Yaşlılık dönemi de insanın kademeli aşamalardan geçerek olarak ulaştığı bir neticedir (Cüceloğlu, 2013). Bu serüvende bireyin yaşlanma süreci; kronolojik, biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyal ve patolojik olmak üzere farklı açılardan ele alınmakta (Aslan ve Hocaoğlu, 2017) ve bireyin yaşlanmasına dair çok boyutlu bir yaklaşım sergilenmektedir. Her ne kadar yaşlanma süreçlerine dair farklı yaklaşımlar bulunsa da yaşlılık dönemindeki bireylerin tanımlanmasında “yaş” kriteri öne çıkmaktadır. Böylelikle, yaşlılık dönemindeki bireylere dair istatistikler belirli bir standarda göre tutulabilmektedir. 2021 yılı istatistiklerine göre, Dünya’da yaşlı nüfus oranı %9,6 olarak açıklanmıştır. Ülkeler arasında en yüksek yaşlı nüfusa sahip ülke ise %28,7 ile Japonya olmuştur. Buna karşın yaşlı nüfusun en düşük olduğu ülke %1,4 ile Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. Türkiye’ye bakılacak olursa, Türkiye’de yaşlı nüfus oranının %9,7 ile Dünya ortalamasının bir miktar üzerinde olduğu görülmüştür (TÜİK, 2022a). Türkiye’de yaşlı nüfusun artış oranı incelendiğinde 2016 yılında 6.651.503 olan yaşlı nüfusun beş yıl içinde %24’lük bir artış gösterdiği ve 2021 yılında 8.845.124 kişiye ulaştığı belirlenmiştir. Nüfus projeksiyonları dikkate alındığında ise yaşlı nüfusun 2025 yılında %11, 2040 yılında %16,3 ve 2080 yılında %25,6 olacağı ön görülmektedir (TÜİK, 2022b).

Güncel istatistikler, geleceğe dair projeksiyonlar ve belirli bir yaşa ulaşacak her bireyin yaşlılık dönemini deneyimleyecek olması, bu dönemin -bu dönemdeki bireylerin- özelliklerinin sağlıklı şekilde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, yaşlılık dönemindeki bireylerin -yaşlanma türlerine dair yaklaşımlarla da ilişkili olarak- başta biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere pek çok zorlukla karşılaşabileceği ifade edilmektedir. Yaşamsal faaliyetlerde, üretkenlikte, yetkinlik ve kendine yeterli olmada, bireyselliği sürdürme ve bağımsızlığını korumada azalma gibi eğilimler yaşlılık dönemi içerisinde gözlenmektedir (Yılmaz ve Özkan, 2010). Yine bu dönemde, bilişsel beceriler, zeka, dikkat, öğrenme, dil, akıl yürütme, duygudurum

değişiklikleri, baş etme becerilerinde zayıflama (Asi-Karakaş ve Durmaz, 2017), sağlık giderlerinin artması, bakıma ihtiyaç duyma ve yaşam kalitesinde düşüş meydana gelmesi (Kütmeç-Yılmaz, 2020), fiziksel deformasyonlar, iyileşme hızının azalması, eskiye özlemin artması, yeni nesille arada fark oluşması, yeni durumlara uyum sağlamanın zorlaşması, alışkanlıkları terk etmenin zorlaşması, hafızanın zayıflaması (Koç, 2002) gibi pek çok değişim gözlenmektedir. Ayrıca sosyoekonomik değişkenlerin de yaşlılık dönemindeki bireyin yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri söz konusudur. Düşük eğitim düzeyi, düşük gelir düzeyi, sağlık güvencesizliği, işsizlik gibi faktörlere bağlı olarak ölüm kaygısı, demans, yalnızlık, depresyon, umutsuzluk, özbakımda yetersizlik gibi sonuçlar gözlenebilmektedir (Şimşek ve Uçku, 2012).

Yaşlılık dönemindeki bireylerin karşılaştığı toplumsal ölçekteki sorunlardan biri de ayrımcılıktır. Kişiye sadece yaşı nedeniyle gösterilen farklı tavır, önyargı, davranış ve eylemler sergilenebilmektedir. Dahası, bir dönem olarak yaşlılık mümkünse kaçınılması gereken bir durum olarak algılanmaktadır (Kaçan ve ark., 2018). Yaşlılığın çoğunlukla güçsüzlüğü, ölümü, ideal beden algısından uzaklaşmayı, ekonomik üretimden uzaklaşmayı ifade etmesi yaşlılık dönemine ve yaşlılara dair algıyı olumsuz yönde değiştirmiştir. Özellikle toplumumuzdaki algının “yaşı yetmiş işi bitmiş”, “kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur” gibi söylemlerle dile getirilmesi de dikkate alındığında, bireylerin yaşlanmaktan ve nihai olarak da yaşlılık döneminden korkması gündeme gelmektedir (Erkuran, 2020). Ek olarak, yaşlanma karşıtı cilt bakım ürünleri, botoks gibi uygulamalar ve estetik ameliyatlar yaşlılık dönemine dair korkunun bir kanıtı olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca yaşlı bireyi gören kişinin kendi kaçınılmaz kaderini gördüğüne dair inancı yaşlılık korkusunun en önemli nedenleri arasında tanımlanmaktadır (Erkuran, 2020).

Yaşlılık dönemi korkusu yaşlanmakta olan her birey için önemli bir gündemdir. Buna karşın yaşlılık dönemi korkusuna dair kanıta dayalı veriler oldukça sınırlıdır. Dahası, yaşlanma ve yaşlılığın yerel özellikleri dikkate alındığında Türkiye özelinde yaşlılık dönemi korkusunu ölçmeye dair herhangi bir bilimsel ölçüm aracının bulunmaması önemli bir eksikliklerdir. Bu çalışma ile Türkiye’de yaşayan 18-65 yaş arasındaki bireylerin yaşlılık dönemine dair korku duyma durumlarını ölçecek bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, resmi olarak çocukluğunu tamamlamış ve henüz yaşlılık dönemi içerisinde bulunmayan bireyler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolayda örnekleme ve kartopu örnekleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Kolayda örnekleme ile araştırmacının yüz yüze ve çevrimiçi kanallar aracılığıyla ulaşabildiği herkes çalışmaya dâhil edilmiş, kartopu örnekleme ile ulaşılan kişiler üzerinden yeni kişilere ulaşılmıştır. Kullanılan örnekleme türleri ile genelleme amacı güdülmemiş, geliştirilmek istenen ölçüm aracı sınırlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 18-65 yaş aralığında yer alan çeşitli demografik özelliklere sahip bireyler oluşturmaktadır. Bu kapsamda çevrimiçi olarak oluşturulmuş soru formu ile toplamda 378 kişiye ulaşılmıştır. Ulaşılan soru formları incelendiğinde 12 katılımcının yanıtlarında eksiklik olduğu gözlenmiş ve bu yanıtlar araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Toplamda 366 kişi, araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Literatüre göre 20 maddelik bir ölçek geliştirmek için 300'den az katılımcının yeterli olabileceği ön görülmektedir (DeVellis, 2017). Buna karşın faktör analizinde ulaşılan kişi sayısı dikkate alındığında, 350 kişilik bir örnekleme 0,3 üzerindeki faktör yüklerinin anlamlı sonuç vereceği kabul edilmektedir (Hair ve ark., 2010). Araştırmada hazırlanan madde havuzundaki ifade sayısı ve testlerdeki asgari anlamlılık düzeyi dikkate alındığında ulaşılan 366 kişinin ölçek geliştirme süreci için yeterli olduğu söylenebilir.

2.2. Çalışma Grubunun Özellikleri

Tablo 1. Demografik Bilgiler

		N	%
Cinsiyetiniz:	Kadın	225	61,5
	Erkek	141	38,5
Yaşınız:	18-25	213	58,2
	26-35	67	18,3
	36-50	77	21,0
	51-64	9	2,5
En Son Mezun Olunan Okul:	İlköğretim	4	1,1
	Ortaöğretim	188	51,4
	Üniversite	174	47,5
Medeni Durumunuz:	Bekâr	229	62,6
	Evli veya Boşanmış	137	37,4
Genel Toplam		366	%100

Katılımcıların cinsiyetleri dikkate alındığında kadınların %61,5 ve erkeklerin %38,5 oranında olduğu görülmektedir. Yaşa göre incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunu %58,2 ile 18-25 yaş aralığındakiler oluşturmaktadır. 26-35 yaş aralığındaki katılımcıların % 18,3, 36-50 arasındakilerin %21 ve 51-64 arasındakilerin ise %2,5 düzeylerinde olduğu görülmektedir. Eğitim durumuna göre katılımcıların sırasıyla; %1,1'i ilköğretim mezunu, %51,4'ü ortaöğretim mezunu ve %47,5'i ise üniversite mezunudur. Son olarak medeni durum açısından

katılımcıların çoğunluğunun (%62,6) bekar oldukları geriye kalan %37,4'lük kesimin ise evli veya boşanmış oldukları belirlenmiştir.

2.3. Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek geliştirme süreci sırasıyla; madde havuzu oluşturma, uzman görüşleri olarak maddeleri değerlendirme, pilot uygulama yapma, pilot uygulamadan gelen dönütler çerçevesinde dil-anlatım düzenlemesi yapma, hedeflenen sayıda kişiye ulaşma, madde analizi, açıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizleri, geçerlik ve güvenirlik analizleri ile maddeleri test etme aşamaları üzerinden yürütülmüştür.

İlk olarak araştırmacılar tarafından literatürde yer alan yaşlılık dönemi korkusuyla ilişkili literatür, ölçekler ve soru formları incelenmiş ve 28 ifadeli bir madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzundaki ifadeler standart bir formata getirilmiş ve toplam ifade sayısı 17 olarak belirlenmiştir. İfadelerin ölçüm nitelikleri belirlenirken literatürde kabul gören beşli likert tipteki ölçek formatı tercih edilmiştir. Bu noktada kullanışlılık, dereceleme düzeyi ve eşit aralıklarda ölçüm imkânı sağlaması gibi faydalar dikkate alınmıştır (Tezbaşaran, 1997). Bu kapsamda her bir ifade "Kesinlikle Katılmıyorum"= 1; "Katılmıyorum"= 2; "Karasızım"= 3; "Katılıyorum"= 4; "Kesinlikle Katılıyorum"= 5 şeklinde puanlandırılarak beşli likert tipte düzenlenmiştir. Ölçekten alınan puanın artması yaşlılık dönemine dair korkunun arttığını göstermektedir. Oluşturulan madde havuzu, yaşlılık alanında çalışmaları bulunan ve sahada yaşlılarla çalışan uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda madde havuzundaki ifadeler üzerinde değişiklik yapılmış ve ifade sayısı 13'e düşürülmüştür. Üzerinde revizyon yapılan madde havuzu ikinci bir uzman görüşüne tabi tutulmuş ve bu süreçte alınan geri dönüşler ekseninde madde havuzundaki ifadeler düzenlenmiştir.

Pilot uygulama aşamasında demografik sorular ve 13 ifadeden oluşan madde havuzu, 20 katılımcıya uygulanmış, katılımcılardan alınan dönüşler çerçevesinde gerekli dilsel düzeltme yapılmış ve birbiriyle benzer olduğu değerlendirilen 2 ifade araştırmacılar tarafından havuzdan çıkarılmıştır. Sonrasında ise 11 ifadeli madde havuzuna dair madde analizi gerçekleştirilmiştir. Madde analizi sonrasında yapısı şekillenmiş olan ölçeğin uygulanması için etik kurul başvuru sürecine geçilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurul Başkanlığı'nın 07/09/2022 tarihli 49 sayılı toplantısındaki 06 numaralı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

Etik kurul izninin ardından saha araştırmasına geçilmiştir. Bu kapsamda araştırma verileri 15 Eylül 2022 – 15 Kasım 2022 tarihleri arasında çevrimiçi form aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25.00 aracılığıyla analiz edilmek üzere derlenmiştir.

3. Bulgular

Ölçek geliştirme sürecinde istatistiksel açıdan öncül adımlardan birisi pilot uygulama verileri üzerinden madde analizinin gerçekleştirilmesidir. Güvenirlik kapsamında tanımlanan madde analizi (madde-toplam korelasyonu), test edilen ifadelerin ölçeğin bütünüyle olan uyumunu

ortaya koymaktadır. Bu kapsamda madde havuzundaki ifadelerin her birinin madde-toplam korelasyonlarının yüksek olması ve pozitif yönlü olması beklenir (Çelik, 2020). Madde havuzundaki ifadelerin madde-toplam korelasyon değerlerinin 0,30 ve üzerinde olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2010; Büyüköztürk, 2018). Bu doğrultuda, pilot uygulama neticesinde gerçekleştirilen madde analizi değerleri Tablo 2’de verilmiştir. Madde-toplam korelasyonu değerleri incelendiğinde, tüm ifadelerin asgari 0,30 değerinin üzerinde olduğu ve kabul edilebilir bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir.

Tablo 2. Pilot Uygulama Sürecindeki Madde-Toplam Korelasyon Değerleri

Madde	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonu
M1	,510
M2	,558
M3	,518
M4	,665
M5	,630
M6	,619
M7	,667
M8	,536
M9	,460
M10	,645
M11	,661

Maddelerin kabul edilebilir değerinin üstünde olduğunun anlaşılmasının ardından madde havuzundan herhangi bir ifade çıkarılmamış ve ana uygulama için hazırlık yapılmıştır. Ana uygulamada toplamda 366 katılımcıdan oluşan veri setine tekrar madde analizi yapılmış ve madde-toplam korelasyon değerleri incelenmiştir. İlgili değerler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Ana Uygulama Sürecindeki Madde-Toplam Korelasyon Değerleri

Madde	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu
M1	,453
M2	,635
M3	,446
M4	,550
M5	,583
M6	,590

M7	,674
M8	,637
M9	,499
M10	,519
M11	,467

Ana uygulama sonrasında elde edilen madde-toplam korelasyonu değerleri incelendiğinde tüm değerlerin kabul edilebilir sınır olan 0,30'un üzerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Böylelikle ölçeğin geçerlik ve güvenirlik testlerine geçiş konusunda herhangi bir engel bulunmadığı belirlenmiştir. Geliştirilme amacı fark etmeksizin ölçeğin yapısının oluşturulmasında başvurulan en önemli istatistiksel tekniklerden birisi faktör analizidir. Faktör analizi, "Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)" ve "Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)" şeklinde tanımlanmakta olan iki farklı uygulama adımına ayrıştırılabilir (Yurdabakan ve Çüm, 2017). Açımlayıcı faktör analizi ölçeğin içerdiği değişkenler arasındaki ilişkilere odaklanarak bunlar arasında faktör varlığını sınımaya dönük gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte ölçeğin değişkenleri arasında belirli bir yapıyı veya özelliği ölçmeyi sağlayabilecek az sayıda değişken bir araya getirilmekte ve ortaya koyulan yapı sınanmaktadır (Büyüköztürk, 2018). Buna karşın doğrulayıcı faktör analizi, ortaya koyulmuş ve açımlayıcı faktör analizi ile sınanmış olan yapının uygunluğunu test etmek ve doğrulamak için kullanılan ikinci aşama bir analizdir ve araştırmacının ölçek geliştirme sürecinde zihninde yer almakta olan teorik modelin görselleştirilmesini sağlar. Dolayısıyla ölçek geliştirme süreçleri açımlayıcı faktör analizi ile başlayıp doğrulayıcı faktör analiziyle doğrulanmaktadır (Çapık, 2014).

3.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizine giriş konusundaki ilk adımda, korelasyon matrisinin anlamlılık durumunu gösteren ki-kare değerini veren Barlett Küresellik Testi sonucu dikkate alınmakta (Yaşlıoğlu, 2017) ve analize dahil edilen değişkenlerin faktörleştirilebilirliğine dair bir uyum ölçütü olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değer aralığı incelenmektedir (Yurdubakan ve Çüm, 2017).

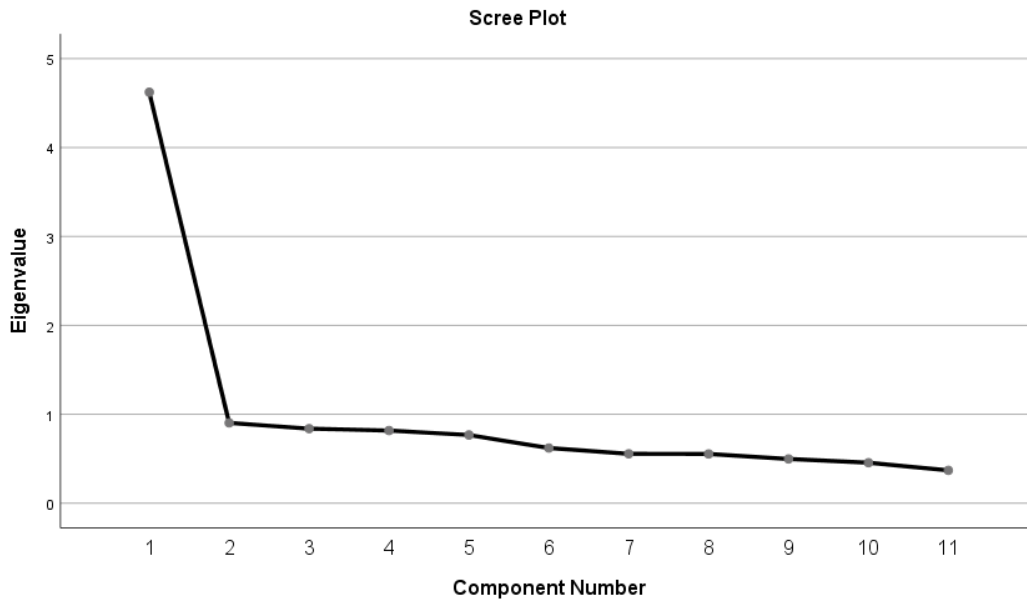
Tablo 4. KMO ve Bartlett Küresellik Testi

KMO ve Bartlett Küresellik Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin		,911
	Approx. Chi-Square	1207,942
Barlett Küresellik Testi	sd	55
	p	,000

KMO değer aralıkları analiz edilen matrisin faktörleştirilebilirliği açısından bir uyum düzeyi sunmaktadır. 0-1 arasında bir aralıkta incelenen bu uyum düzeyinde KMO değerinin 1'e yakın

olması istenmektedir. 0.9 – 1 aralığındaki matrisin faktörleştirilebilirlik düzeyi “Mükemmel” olarak tanımlanmakta, 0,50’nin altındaki değerler için ise “faktörleşemez” olarak ifade edilmektedir (Beavers ve ark, 2013). Nitekim bu çalışmada KMO değeri 0,911 olarak tespit edilmiş ve faktörleşebilirlik konusunda “mükemmel” uyum düzeyi yakalanmıştır. Barlett Küresellik Testi ile verilerin çok değişkenli normal dağılım durumları dikkate alınmaktadır ve bu kapsama ki-kare testi anlamlılık değerinin 0,05’in altında olması beklenmektedir (Çokluk ve ark., 2012). Yukarıdaki tablo incelendiğinde ki-kare değerinin anlamlı olduğu görülmektedir (ki kare: 1207,942; $p < 0,05$).

Faktör analizi sürecinde gerçekleştirilen döndürme safhasında temel bileşenler analizi kapsamında dik ve eğik döndürme olmak üzere iki farklı stratejinin varlığından söz edilebilecektir. Faktörlerin birbiriyle ilişkili olduğu varsayıldığında eğik döndürme, faktörler arasında ilişki ve bağımlılık olmadığı varsayıldığında dik döndürme kullanılmaktadır (Çolakoğlu ve Büyükekşi, 2014). Bu araştırma kapsamında her ne kadar tek faktörlü bir model ön görülse de söz konusu varsayımın istatistiksel olarak sınanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla faktör analizi sürecinde aşamalı bir yaklaşım izlenmiş, ilk olarak eğik döndürmeye (direct oblimin) başvurulmuştur. Eğik döndürme ile ortaya koyulacak yapıda faktörlerin birbiriyle olan ilişki ve kümeleşme durumu gözlenmiştir (Büyüköztürk, 2002). Eğik döndürme neticesinde elde edilen sonuçlar tek faktörlü yapı varsayımını doğruladığı için ikinci aşama olarak dik döndürme (varimax) tekniğine başvurulmuştur. Döndürme sonuçlarına ilişkin yamaç-birikinti grafiği (Grafik 1) ve açıklanan varyans oranlarına dair Tablo 5 aşağıda yer almaktadır. Yamaç-birikinti grafiği incelendiğinde tek bir kırılma noktasının olduğu göze çarpmıştır. Aynı şekilde açıklanan varyans oranları da ölçeğin tek faktörlü bir yapıya uygun olduğunu ortaya koymuştur.

Grafik 1. Yamaç-birikinti grafiği

Tablo 5. Faktörlerin Açıkladığı Varyans Oranları

Faktör	Açıklanan Toplam Varyans		
	Toplam	Varyans %	Birikimsel %
1	4,622	42,017	42,017
2	,903	8,210	50,228
3	,839	7,623	57,851
4	,817	7,428	65,279
5	,767	6,974	72,253
6	,620	5,639	77,892
7	,556	5,052	82,944
8	,554	5,033	87,977
9	,498	4,526	92,503
10	,455	4,139	96,642
11	,369	3,358	100,000

Ölçeğin açıkladığı varyans oranlarına bakıldığında Faktör 1'in yüzde 42,017; oranına sahip olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında, tek faktörlü ölçekler için açıklanan varyans oranının %30 ve üzerinde olması yeterlidir (Alkan ve Erdem, 2012). Alternatif faktörlere ilişkin özdeğer (eigenvalue) değerlerinin 1'in altında olması ve ölçeği açıklamada yeterli bir varyans ortaya koyulmaması sebebiyle geliştirilmekte olan ölçeğin tek faktörlü bir yapı arz ettiği teyit edilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecindeki bir diğer adım faktördeki maddelerin yük değerleriyle ilgilidir. Bu süreçte faktör yük değeri için eşik değerin 0,32 olduğu belirtilmekle birlikte bu konuda farklı görüşler de bulunmaktadır (Tabachnick ve ark., 2013; Çokluk ve ark., 2012). Faktör yük değerlerine ilişkin detaylar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Faktör Yük Değerleri

Faktör Yük Değerleri	
M7	,762
M8	,731
M2	,724
M6	,682
M5	,678
M4	,645
M10	,618
M9	,599

M11	,556
M1	,549
M3	,539

Tablo 2 incelendiğinde maddelerin yüklenmiş olduğu faktör yüklerinin 0,539 ile 0,762 arasında değiştiği görülmektedir. Mevcut haliyle ölçekten soru çıkarılmaksızın toplamda 11 soruluk bir yapı oluşturulmuştur.

3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

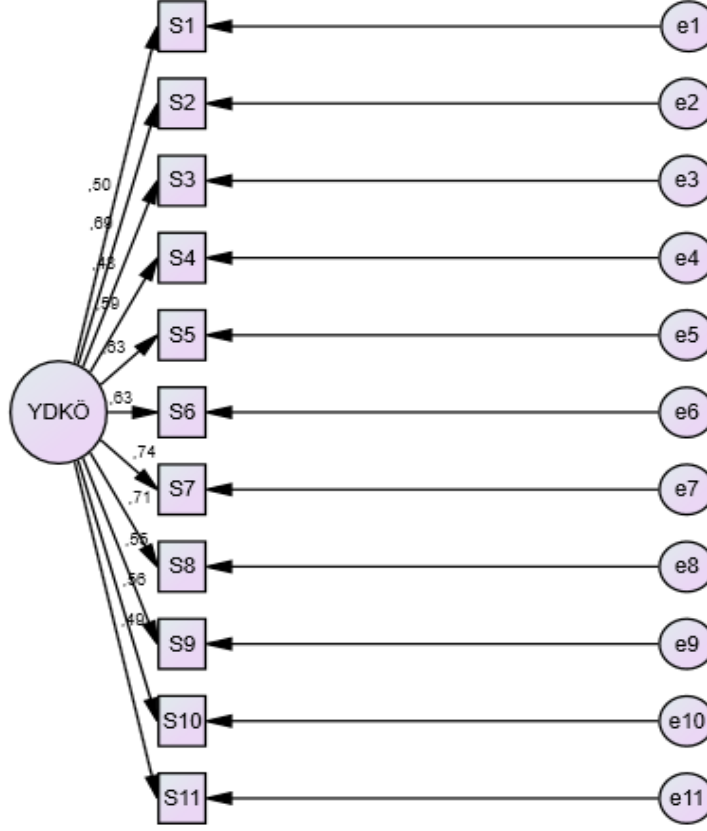
Açımlayıcı faktör analizi sonrası 11 maddeden oluşan ölçek, AMOS programı ile gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analiziyle incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi, ağırlıklı olarak ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakla birlikte daha önce ortaya koyulmuş bir yapının istatistiksel açıdan teyit edilmesini sağlamaktadır (Yemez, 2016). Tablo 7’de doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen değerler sunulmuştur.

Tablo 7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları	
CMIN/SD	2,172
RMSEA	0,057
GFI	0,955
AGFI	0,932
RMR	0,050
SRMR	0,0397
CFI	0,956
X ²	95,589 (,000) (sd=44)

Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının yorumlanmasında belirli referans değerler bulunmaktadır. Buna göre ulaşılan ki kare/sd değerinin üçün altında olması mükemmel; beşin altında olması orta düzey uyumu; RMSEA değerinin 0,05’ten küçük olması mükemmel; 0,08’den küçük olması iyi uyumu; GFI ve AGFI değerlerinin 0,95 üzerinde olması mükemmel; 0,90 üzerinde olması iyi uyumu; RMR değerinde 0,05’in altı mükemmel; 0,08’in altı iyi uyumu; CFI indeksinin 0,95 üzeri olması mükemmel; 0,90 üzeri olması iyi uyumu, SRMR göstermektedir (Çokluk ve ark., 2012; Çarkçı, 2020). Verilen kriterler dikkate alındığında, geliştirilen ölçek modelinin doğrulayıcı faktör analiz sonuçlarının ki-kare/sd değeri açısından mükemmel uyum (2,172); RMSEA değeri açısından iyi uyum (0,057); GFI değeri açısından mükemmel uyum (0,955); AGFI değeri açısından iyi uyum (0,932), RMR değeri açısından mükemmel uyum (0,050); CFI değeri açısından mükemmel uyum (0,956) ve SRMR değeri açısından mükemmel uyum (0,0397) sergilediği görülmüştür. Bu sonuçlara göre ölçek, uyum

indeksleri yeterliliğini sağlamakta olup 11 madde ve tek faktörlü ölçek yapısının doğrulandığı ifade edilebilir. Ölçeğin son durumuna ilişkin yol diyagramı Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Yol Diyagramı

3.3. Güvenilirlik Analizi

Son olarak geliştirilen ölçeğin güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ölçeği oluşturan faktörün güvenilirlik analizi sonucu Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	Cronbach Alpha
YDKÖ	0,858

Cronbach Alfa değerinin referans aralığı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan genel olarak kabul göreni, Cronbach Alfa değerinin 0,70-0,95 aralığında bulunmasının yeterli olacağıdır (Sönmez-Çakır, 2019). Tablo 8 dikkate alındığında, YDKÖ için 0,858 değerine ulaşılmıştır. Buna göre elde edilen ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

4. Tartışma ve Sonuç

Akademik literatür incelendiğinde yaşlılık konusunu merkeze alan pek çok çalışma örneği bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar arasında yorumsamacı ve kanıta dayalı başta olmak pek çok araştırma paradigmasının benimsendiği görülmektedir. Böylelikle yaşlılık dönemine

dair zengin bir bilgi birikimi ortaya koyulmuştur. Öte yandan yaşlılık döneminin çok boyutlu yapısı, bir taraftan sıklıkla çalışılmış alanları öne çıkarırken diğer taraftan sınırlı düzeyde çalışılmış gri alanları doğurmuştur. Yaşlılık dönemi korkusu, sınırlı düzeyde çalışılmış gri alanlardan biri olarak ifade edilebilecek ve özellikle yaşlılık korkusuyla ilgili ölçek niteliğinde bir çalışmanın bulunmadığı söylenebilecektir. Dolayısıyla, “Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği”nin geliştirilmesine dair yürütülen bu araştırma, söz konusu eksikliği kapatmak üzere tasarlanmış ve gerçekleştirilmiştir.

Ölçeğin taslak olarak oluşturulan yargı havuzunda, yaşlılık dönemine dair korku duymaya sebep olabilecek; fiziksel değişim, ekonomik üretimden ve gelir kaynaklarından uzaklaşma, yalnızlık, uyum sağlama sorunları, sevdiklerin kaybedilmesi, sağlık sorunları, ayrımcılığa uğrama, bağımlılık ve cinsel yaşam gibi temel konu başlıkları üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda ölçeğe dair uzman görüşleri alınmış, dil ve teorik kontrol gerçekleştirilmiştir. Sonrasında açımlayıcı faktör analizine geçilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 11 maddeden oluşan tek faktörlü bir ölçeğin ortaya koyulduğu, ölçeğe dair her bir maddenin faktör yük değerlerinin 0,539 ile 0,762 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha değerinin 0,858 düzeyinde olduğu ve güvenilir referans aralığında sınıflandırıldığı saptanmıştır. Ortaya koyulan yapının doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen uyum indislerinin mükemmel uyum ile iyi uyum aralığında değiştiği belirlenmiştir. Böylelikle Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği'ne dair tüm ölçümler tamamlanmış ve ölçeğin 18-65 yaş aralığındaki bireylere uygulanabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir. Ölçekten alınan puanın artması yaşlılık dönemine dair korkunun arttığını göstermektedir. Ölçeğin farklı yaş gruplarına dönük uygulanmak istenmesi durumunda geçerlik ve güvenilirlik testlerinin uygun şekilde tekrar edilmesi önerilmektedir. Ayrıca, ölçeğin kullanımı noktasında izin alınmasına gerek olmayıp bu çalışmanın kaynak gösterilmesi gerekmektedir. Kaynak gösterilen çalışmanın ise yayınlanması sonrasında sorumlu yazara bilgi verilmesi yeterli olacaktır.

Kaynakça

- Alkan, F. ve Erdem, E. (2012). Laboratuvar becerilerine yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 1, 22-31.
- Asi-Karakaş, S. ve Durmaz, H. (2017). Yaşlılık dönemi psikolojik özellikleri ve moral. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 18(1), 32-36.
- Aslan, M. ve Hocaoglu, Ç. (2017). Yaşlanma ve yaşlanma dönemiyle ilişkili psikiyatrik sorunlar. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 53-62.
- Aygüler, E. (2022). *Yalnız yaşayan yaşlıların yaşlılık algıları, yaşam deneyimleri ve gereksinimleri* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beavers, A. S., Lounsbury, J. W., Richards, J. K., Huck, S. W., Skolits, G. J. ve Esquivel, S. L. (2013). Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 18(1), 6.

- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Atıf İndeksi, 001-214.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çarkçı, J. (2020). *Sosyal bilimlerde ölçek geliştirme kılavuzu*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları (vol. 2)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çolakoğlu, Ö. M. ve Büyükeksi, C. (2014). Açımlayıcı faktör analiz sürecini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 56-64.
- De Vellis, R. F. (2017). *ölçek geliştirme: kuram ve uygulamalar* (Çev. Totan, T.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erkuran, H. (2020). Yaşlanma korkusu. *Sağlık ve Toplum*, 20 (1), 26-29.
- Görgün-Baran, A. (2005). Yaşlı ve aile ilişkileri araştırması Ankara örneği. T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü yayınları, (Y.H.: A.R. Kalaycı), Yayın No:127, Ankara.
- Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis (7th Edition)*. Prentice Hall.
- Kaçan, H., Dibekli, E. ve Akkan, K. (2018). Toplumda yaşayan bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutum düzeylerinin incelenmesi, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2), 8-15.
- Kalkan, M. (2008). *Yaşlılık: Tanımı, sınıflandırılması ve genel bilgiler*. İçinde Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık (Ed. Ersanlı, K. ve Kalkan, M.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 63, 97.
- Koç, M. (2002). Gelişim psikolojisi açısından yaşlılık döneminde ruhsal gelişim. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(12), 287-304.
- Kütmeç-Yılmaz, C. (2020). Yaşlı bireylerde yerinde yaşlanma ile başarılı yaşlanma ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 20(3), 38-48.
- Şimşek, H. ve Uçku, R. (2012). *Sağlıkta eşitsizlikler ve yaşlılık*. Yaşlı Sağlığı: Sorunlar Ve Çözümler İçinde (Ed. Aslan, D Ve Ertem, M.). Halk Sağlığı Uzmanlığı Derneği Yayınları.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics (Vol. 6, pp. 497-516)*. Boston, MA: Pearson.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezbaşaran, A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 27-48.
- TÜİK (2022a). Dünya Nüfus Günü İstatistikleri. Erişim adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Dunya-Nufus-Gunu-2022-45552> , Erişim Tarihi: 25.11.2022.

TÜİK (2022b). İstatistiklerle Yaşlılar. Erişim adresi: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021-45636> , Erişim Tarihi: 25.11.2022.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yemez, İ. (2016). Doğrulayıcı faktör analizi ile sosyal medya reklamlarına yönelik tutum ölçeğinin yapı geçerliliğinin incelenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF’de bir uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 97-118.

Yılmaz, E. ve Özkan, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2), 35-53.

Yurdabakan, İ. ve Çüm, S. (2017). Scale development in behavioral sciences (Based on exploratory factor analysis). *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care* , 11 (2) , 108-126 . DOI: 10.21763/Tjfm.317880

Ek 1: Yaşlılık Dönemi Korkusu Ölçeği*

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Yaşlılık döneminde gelirimın geçinmek için yetmeyeceğinden endişe ederim.					
2	Yaşlılık döneminde insanların beni unutacağından korkarım.					
3	Yaşlılık döneminde geçmiş yaşantımdan pişmanlık duyacağımı düşünürüm.					
4	Yaşlılık döneminde sevdiğilerimi kaybedeceğim düşüncesi beni korkutur.					
5	Yaşlılık dönemimde hastalıklarla boğuşacağımı düşünürüm.					
6	Yaşlılık döneminde eskisi kadar güzel/yakışıklı olamayacağım düşüncesi beni huzursuz eder.					
7	Yaşlılık döneminde ciddiye alınmamaktan endişe ederim.					
8	Yaşlılık döneminde insanlar tarafından ayrımcılığa uğrayacağımı düşünürüm.					
9	Yaşlılık döneminde yeni şeylere (teknolojik, sosyal vb.) uyum sağlayamayacağımdan endişe ederim.					
10	Yaşlılık döneminde başkalarına bağımlı bir yaşam sürmekten endişe ederim.					
11	Yaşlılık döneminde cinsel yaşamımın kaybolmasından endişe ederim.					

* Tüm maddeler düz kodlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 11-55 arasındadır.